

CVU-netwerkbijeenkomst 27 maart

Samenvatting van de kennisdelingssessies

Impact maken en meten

Aanwezig: Maartje van de Wetering (Kohnstammschool), Marjolein Titshof (Kohnstammschool), Anne-Marie Knippels (Het Filiaal theatermakers), Linda Rosink (Kopa), Geert van Boxtel (De MuziekRoute), Claire Paulich (Het Cultuurknooppunt), Patty van der Leeden (Kohnstammschool), Mystha Mandersloot (De Dansers)
Onder begeleiding van Ankje Berkhof (CVU-projectteam)

Tijdens deze sessie werd duidelijk hoe groot de impact van kunst en cultuur is, juist wanneer het ontbreekt. De coronaperiode heeft laten zien dat kinderen en jongeren iets wezenlijks hebben gemist. Dit onderstreept de noodzaak om cultuuronderwijs niet alleen als 'leuk' te beschouwen, maar ook als een essentieel onderdeel van brede talentontwikkeling.

Een uitdaging is dat leraren het lastig vinden om de waarde van cultuuronderwijs aan ouders (en beleidsmakers) uit te leggen. Impact gaat verder dan meetbare vaardigheden zoals presenteren; het raakt ook aan sociaal-emotionele ontwikkeling, zelfvertrouwen en identiteit.

Om impact zichtbaar te maken, moeten we heldere meetinstrumenten en een gedeeld vocabulaire ontwikkelen. Er bestaan al waardevolle tools (de Diamantslijper) en methodes (boek *Your Brain on Art*), zoals observatie-instrumenten en creatieve toolkits (door Lies Wijnterp van de HKU), maar deze kennis moet toegankelijker worden gemaakt binnen het netwerk.

Belangrijke vragen voor de komende vier jaar:

- Welke impact willen we realiseren?
- Hoe maken we deze impact meetbaar en zichtbaar voor scholen, ouders en beleidsmakers?
- Hoe zorgen we voor betrokkenheid van alle belanghebbenden?

Impact is geen doel op zich, maar een gevolg van goed cultuuronderwijs. Daarom willen we dit proces samen vormgeven: mét mensen en niet over mensen.

Verbinding binnen- en buitenschoolse cultuureducatie

Aanwezig: Annemiek Zwierenga (Jeugdtheater aan het Kanaal), Maria Hendriks-Jacobs (De Schans), Brian van Hiltten (Brede School Zuid)
Onder begeleiding van Merel van Velzen (Cultuur & School Utrecht)

Er is een groeiende behoefte om cultuurparticipatie voor álle kinderen toegankelijk te maken, waaronder voor leerlingen in het gespecialiseerd onderwijs (GO).

Momenteel zijn er diverse drempels die deelname aan buitenschoolse cultuuractiviteiten voor hen bemoeilijken, zoals:

- Logistieke uitdagingen: GO-scholen zijn regioscholen, waardoor leerlingen vaak ver van de school wonen en vervoer een obstakel vormt.
- Fysieke en mentale belastbaarheid: Deze leerlingen hebben specifieke behoeften op het gebied van energie, prikkelverwerking en gezondheid.
- Tekort aan specialistische begeleiding: Er is behoefte aan cultuuraanbieders met expertise in didactiek, pedagogiek en medische zorg.

Eventuele oplossingen en behoeften:

- Samenwerking en kennisdeling: Een netwerk opzetten tussen Utrechtse GO-scholen, wijkcultuurhuizen en cultuurpartners om passend aanbod te creëren.
- Inclusief of exclusief aanbod? Moet het cultuuraanbod geïntegreerd worden met regulier onderwijs of juist specifiek ontwikkeld worden voor GO-leerlingen?
- Inspiratie van andere initiatieven: Hoe organiseren andere steden of sectoren (zoals sportverenigingen met Special Heroes) passend aanbod?

Daarnaast was er de bredere vraag hoe kinderen die niet vanzelfsprekend met cultuur in aanraking komen, zoals in Utrecht Zuidwest, beter bereikt kunnen worden. Suggesties hiervoor zijn:

- Kunst op recept: Samenwerking met huisartsen om cultuurdeelname als 'recept' voor welzijn te stimuleren.
- Buddysystemen: Vrijwilligers inzetten die kinderen en gezinnen begeleiden naar cultuuractiviteiten.
- Samenwerking met scholen en sociale wijkteams: Om cultuur structureel onderdeel te maken van de leefomgeving van kinderen.

Om deze uitdagingen aan te pakken, is er behoefte aan een gezamenlijk platform waarin kennis, ervaringen en best practices gedeeld worden.

Creatief partnerschap in het VO

Aanwezig: Petra Eijndhoven (Ithaka ISK), Elle van der Rijt (Zimihc), Marije van 't Sant (CO-Utrecht)

Onder begeleiding van Anouk Loman (Cultuur & School Utrecht)

In deze sessie is gesproken over de kansen, voorwaarden en uitdagingen van het opzetten van duurzame partnerschappen in het voortgezet onderwijs (VO) binnen het netwerk van Creatief Vermogen Utrecht (CVU). Elle benoemde het belang van een goede aansluiting tussen partners en de doelgroep van de school. Cultuur moet niet iets zijn dat 'van buitenaf' wordt gebracht, maar aansluiten op de leefwereld van de leerlingen en een verbinding leggen tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten.

Een belangrijk aspect is het koppelen van cultuur aan bredere thema's zoals burgerschap, beroepsoriëntatie (LOB) en maatschappelijke vraagstukken. Door kunst en cultuur te verbinden aan de wijk, de stad en zelfs de wereld, wordt het relevanter en echter voor leerlingen. Zo wordt cultuur niet iets 'extra's', maar een essentieel onderdeel van hun ontwikkeling.

Een veelvoorkomend struikelblok in cultuureducatie is de afhankelijkheid van één persoon binnen de school. Petra wees op het risico dat een partnerschap instort zodra de 'drager' ervan vertrekt. Om cultuureducatie duurzaam te verankeren, moet het niet leunen op een enkele docent of coördinator, maar gedragen worden door het schoolbeleid en de directie.

Mogelijke oplossingen zijn:

- Opname in het curriculum, bijvoorbeeld als examenonderdeel (zoals het model van het Globe College).
- Zichtbaarheid van de partner in de school, zodat de samenwerking als vanzelfsprekend wordt gezien.
- Duidelijke documentatie van de samenwerking, zodat deze overdraagbaar is bij personeelwisselingen.
- Borging van doorstroom naar participatie, zodat leerlingen niet alleen tijdens schooltijd, maar ook daarbuiten betrokken blijven bij kunst en cultuur.

De kennisdeling maakte duidelijk dat er een grote behoefte is aan structurele cultuureducatie in het VO. Dit vraagt om:

- Een netwerk binnen CVU specifiek voor het VO, waar scholen en culturele partners kennis en ervaringen kunnen delen.
- Een op maat gemaakte aanpak, waarbij cultuur op een natuurlijke manier aansluit bij de thema's en vragen van de school.
- Langdurige borging, zodat cultuureducatie niet afhankelijk is van individuen, maar een vast onderdeel wordt van het schoolbeleid.

Door deze stappen te zetten, kan cultuureducatie in het VO niet alleen verdiept worden, maar ook een structurele plek krijgen in het onderwijs. De uitdaging ligt in het creëren van een gedeelde verantwoordelijkheid: niet alleen van docenten en directies, maar ook van culturele instellingen die zich willen verbinden met jongeren op een manier die relevant en inspirerend is.

Werken met een 'uitdagende' doelgroep

Aanwezig: Igor Vrebac (Vocal Statements), Feike ter Wal (EKKO), Wieneke van der Kwaak (De Vrijstaat), Loes Muller (Sint Maarten)
Onder begeleiding van Priya Keet (Cultuur & School Utrecht)

Vaak worden jongeren, met name in het vmbo, mbo en gespecialiseerd onderwijs, bestempeld als 'uitdagend'. Maar wat betekent dat eigenlijk? En hoe kunnen we voorkomen dat taalgebruik een barrière vormt in plaats van een brug?

De kernvraag was hoe we inclusiever kunnen communiceren en jongeren kunnen betrekken zonder hen simpelweg te vragen zich aan ons aan te passen. Dit vraagt om een bewuste reflectie op onze eigen blik op de wereld en hoe deze verschilt van die van de jongeren zelf. Spreken over jongeren is niet genoeg; we moeten met hen in gesprek gaan en samen bouwen aan een cultuur waarin zij zich gehoord en gezien voelen.

Een belangrijk inzicht uit de discussie was dat woorden alleen niet voldoende zijn. Jongeren daadwerkelijk betrekken bij beleidsvorming, volgens het principe "Nothing about us without us", is essentieel. Dit betekent dat zij inspraak krijgen in hoe culturele programma's worden vormgegeven en hoe zij zich kunnen verbinden met kunst en cultuur in hun omgeving.

Om deze verandering te realiseren, zijn er verschillende concrete stappen voorgesteld:

- Scholing en kennisdeling over onderwerpen als pedagogiek, armoede en non-verbaal lesgeven, zodat kunstvakdocenten beter kunnen aansluiten bij de leefwereld van jongeren.
- Samenwerking met coaches die dichterbij de jongeren staan en een brug kunnen slaan tussen hun ervaringen en het culturele aanbod.
- Ruimte voor jongeren om zelf iets in te brengen: niet alleen leren, maar ook lesgeven vanuit hun eigen perspectief en ervaringen.
- Verbinding met de hele community: ouders, familie en de wijk betrekken, zodat cultuurparticipatie niet alleen op school plaatsvindt, maar een onderdeel wordt van het dagelijks leven.
- Meer kennisdeling over cultuureducatie in het speciaal onderwijs, zodat culturele instellingen zich beter kunnen voorbereiden op werken met deze doelgroep.

Werken aan inclusieve cultuureducatie betekent dat we als culturele partners bereid zijn onze eigen aannames te bevragen, ruimte te maken voor andere perspectieven, en actief in gesprek te blijven met jongeren en hun omgeving. Alleen zo ontstaat er écht wederzijds leren, gedeelde verantwoordelijkheid en cultuuronderwijs dat raakt.

Om deze doelen te bereiken kunnen er werksessies georganiseerd worden rond specifieke thema's en kan gebruik gemaakt worden van bestaande methodes zoals Kunst op recept en Special Heroes.

Door samen te werken, kennis te delen en jongeren echt een stem te geven, kan cultuureducatie worden verankerd op een manier die duurzaam en betekenisvol is.

Binnen je partnerschap aan de slag met actuele maatschappelijke onderwerpen

Aanwezig: Daphne de Bruin (De Vrijstaat), Sanne Wichman (De Dansers), Steintje Zwanenburg (LEF), Elza Wedershoven (LEF), Julia Spoelstra (Het Wilde Westen), Marjolein Vogel (Hoog on Tour), Ilse de Jager (LEF)
Onder Begeleiding van Pelle van den Berg & Reineke de Vries (CVU-projectteam)

Tijdens deze kennissessie werd een belangrijk thema besproken: hoe geef je binnen een partnerschap ruimte aan actuele en soms gevoelige maatschappelijke onderwerpen? Scholen behandelen maatschappelijke thema's vaak gepland en gestructureerd. Complexe en gevoelige thema's, zoals de huidige situaties in Israël en Palestina, worden vaak alleen incidenteel besproken, bijvoorbeeld wanneer een leerling er zelf mee komt.

Dit roept vragen op:

- Moeten deze thema's in alle klassen behandeld worden?
- Hoe zorg je als schoolteam voor een gedeelde aanpak?
- Hoe gaat een docent om met een eigen mening zonder deze op te leggen aan leerlingen?

Er was brede consensus dat kunst en cultuur een krachtig middel zijn om maatschappelijke vraagstukken bespreekbaar te maken. Kunst biedt ruimte voor multiperspectiviteit, het ontwikkelen van empathisch vermogen en het leren kennen van verschillende culturen. Het helpt leerlingen niet alleen om na te denken over de wereld om hen heen, maar ook om zelf een stem te vinden binnen maatschappelijke debatten.

Een belangrijk aandachtspunt is de rol van culturele instellingen. Wanneer gevoelige thema's worden behandeld, moeten culturele partners zich gesteund voelen door de school. Hoe past het onderwerp binnen de kerndoelen? Hoe zorg je dat het gesprek binnen het team en de directie wordt gevoerd? Vredesonderwijs werd als een mogelijk kader genoemd om kunst structureel te betrekken bij burgerschapsonderwijs.

Wat levert het op? Het bespreekbaar maken van maatschappelijke vraagstukken via kunsteducatie draagt bij aan:

- Meer begrip en bewustwording over verschillende perspectieven.
- Empathisch vermogen, door je te verplaatsen in een ander via creatieve expressie.
- Verbinding in een polariserende samenleving, door kunst en burgerschap te combineren.

Enkele interessante bronnen en methodieken die genoemd werden:

- The Art of Looking Twice – Adinda van Wely
- Vijftien lessen die kleurrijke basisscholen ons leren – Cordula Rooijendijk

Iedereen aan tafel ervoer dit gesprek als zeer waardevol en er werd een duidelijke behoefte uitgesproken om hier een vervolg aan te geven. Gezien de wereldwijde ontwikkelingen is het belangrijk om te blijven nadenken over hoe scholen en culturele partners samen kunnen werken aan een veilig en open gesprek over maatschappelijke thema's.

Een mogelijk vervolg zou kunnen bestaan uit:

- Kennisdeling over de 'moeilijke vraagstukken' binnen cultuureducatie.
- Uitwisseling van perspectieven tussen scholen: hoe pakt elke school dit aan?
- Praktische methodieken ontwikkelen voor hoe kunst als brug kan dienen in het gesprek over gevoelige onderwerpen.

De urgentie is duidelijk: kunst kan helpen om nuance aan te brengen en begrip te kweken, en daarmee een waardevolle bijdrage leveren aan het onderwijs én de samenleving.

Verankering van Cultuureducatie

Aanwezig: Kristel van der Heijden (CO-Utrecht), Kristel Westerik (LEF), Rianne Wolff (2e Marnixschool)

Onder begeleiding van: Sanne van Huissteden (Cultuur & School Utrecht)

Tijdens deze sessie werd besproken hoe cultuureducatie structureel kan worden ingebed in het onderwijs. Dit vraagt om duidelijke afspraken, een gezamenlijke visie en blijvend draagvlak binnen het schoolteam.

Belangrijke aandachtspunten:

- Vastleggen van afspraken: Een duidelijke jaarplanning met vaste contactmomenten tussen school en culturele partner helpt om continuïteit te waarborgen. Een startgesprek en een jaarlijks evaluatiemoment zijn hierin essentieel.
- Draagvlak binnen het team: Om cultuureducatie breed gedragen te krijgen, moeten leraren actief betrokken worden via studiedagen, teamvergaderingen en inspiratiesessies. Deskundigheidsbevordering en eigenaarschap van het team zijn hierin cruciaal.
- Duurzaamheid van samenwerkingen: Hoe blijft cultuureducatie geborgd als een culturele partner wegvalt? Door een leerlijn vast te leggen, kennis te delen binnen het team en gezamenlijk een visie te ontwikkelen, blijft de impact behouden.
- Zelf ervaren en samen dragen: Leraren moeten niet alleen theoretisch worden meegenomen, maar ook zélf ervaren wat kunst en cultuur kan betekenen. Dit versterkt de motivatie en zorgt voor een gedeelde verantwoordelijkheid.

Voor een duurzame verankering van cultuureducatie is het essentieel om duidelijke structuren te creëren, het team actief te betrekken en de gezamenlijke visie levend te houden. Dit vraagt om continue afstemming, inspirerende werksessies en een gedeeld gevoel van eigenaarschap.